

2. Артеменко В.Б. Основи вимірювання регіонального розвитку з використанням концепції якості життя // Регіональна економіка. – 2003. – № 2. – С. 133-142.
3. Деркач А. Качество жизни как государственный приоритет". (Киевский телеграфЪ", 2004 р., 26 березня - 1 квітня, №203)
4. Копнов В.А. Качество жизни и региональное развитие // Технологии качества. - 2001. - Т.1. - №1 // http://qol.ur.ru/for_authors.html
5. Лебідь Н.П. Якість життя населення: підходи до вивчення та практика дослідження України. //Український географічний журнал. – 1993. - №3. – с. 34 – 36
6. Мересте И.Н., Нимник С.Я. Современная география: вопросы теории –М.: Мысль, 1984. – 296 с.
7. Садовник О.П. Соціоприродна підсистеми життєдіяльності населення Тернопільського обласного суспільно-територіального комплексу // Наукові записки Тернопільського педагогічного університету. Серія Географія. – Тернопіль, 1998. – № 2. – С. 77–81
8. Садовник О., Грухіна Т. Економіко географічні підходи та аспекти оцінки якості життя населення // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, Сер. Географія. № 2.— 2002 С. 123–127
9. Социальные показатели образа жизни советского общества: Методологические проблемы М.: Наука.– 1980.– 216с.

Summary:

Sadovnyk O. P. THE POPULATION'S VITAL ACTIVITY AND LIFE QUALITY ARE THE ASPECTS OF ECOLOGIC-GEOGRAPHIC RESEARCH.

The article is devoted to the analysis of definitions of categories of the population's 'vital activity' and 'life quality', the discovery of their content, structure and ecologic-geographic aspects of investigation.

The differentiation and division of Ternopil regional area districts have been elaborated on the proposed system of indices analysis according to the ecological component quality of 'life quality'.

УДК 330.15 : 504.03

Лариса БОГУШ

ПОЛПШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СФЕРИ ВІДТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Несприятливі тенденції в стані здоров'я населення тісно пов'язані з глобальним протиріччям між технократичністю цивілізації та адаптаційними можливостями людини, що актуалізує проблеми забезпечення якісного середовища життєдіяльності, посилює вимоги до результативності функціонування сфери відтворення здоров'я¹. За даними ВООЗ, стан здоров'я на 50-52% залежить від способу життя, на 18-20% – від стану довкілля і на 7-12% – від рівня розвитку системи охорони здоров'я [1, с. 3; 2, с. 53]. За іншими оцінками, соціально-економічні та екологічні фактори обумовлюють стан здоров'я індивіду на 80% [3, с. 7].

Дослідження екологічної ситуації як фактору впливу на формування характеристик здоров'я та перспектив соціально-економічного розвитку, шляхів оптимізації природокористування та підвищення рівня екологічної безпеки в регіонах, взаємозв'язку між

¹ Сфера відтворення здоров'я охоплює суспільні інститути, покликані створювати передумови для збереження, зміцнення та відновлення здоров'я населення (тобто систему охорони здоров'я і рекреаційний комплекс), а також сукупність міжгалузевих заходів, спрямованих на вирішення цих завдань шляхом вдосконалення та забезпечення належної якості умов побуту і праці, природного і антропогенного середовища життєдіяльності загалом.

станом довкілля та суспільною діяльністю з відтворення здоров'я населення широко відображені в працях Амоші О.І., Андрієнко Т.Л., Арманда Д.Л., Барановського В.А., Бейдика О.О., Бистрякова І.К., Буштуєвої К.А., Генсірука С.А., Гідбути А.В., Городського В.Я., Данилишина Б.М., Долішнього М.І., Ковальчука І.П., Куценко В.І., Лахно Є.С., Мамутова В.К., Мезенцева А.Г., Сахаєва В.Г., Ситника К.М., Случанко І.С., Степаненка А.В., Хвесика М.А., Царфіса П.Г., Шандали М.Г. та інших науковців. Водночас подальшого вивчення потребують шляхи збереження та підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу, поліпшення якості середовища життєдіяльності за рахунок удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування та територіальної організації сфери відтворення здоров'я населення.

Максимізація рівня захищеності людини та довкілля від негативного впливу техногенних і природних факторів є невід'ємною умовою сталого суспільного розвитку – процесу, при якому не виснажуються природні ресурси, підтримуються екологічні функції та не порушується цілісність екосистем, навколишнє природне середовище розглядається як підґрунтя підтримання добробуту людства впродовж тривалого часу, а його захист, економічний і соціальний розвиток – стають сумісними внаслідок визначення взаємопов'язаних інтегруючих цілей, які знаходяться на перетині екологічних, економічних і соціальних систем [4, с. 29-30]. До найбільш небезпечних техногенних факторів, що впливають на екологічну ситуацію та якість середовища життєдіяльності населення, відносять радіаційні і транспортні аварії, аварії з викидами хімічно і біологічно небезпечних речовин, вибухи і пожежі, гідродинамічні аварії, аварії на електроенергетичних системах, очисних спорудах, об'єктах комунального господарства, тоді як серед надзвичайних ситуацій природного походження в Україні найчастіше трапляються геологічні (землетруси, зсуви, обвали та осипи, просідання земної поверхні різного походження тощо), метеорологічні (зливи, урагани, сильні снігопади, сильний град, ожеледь) та гідрологічні (повені, паводки, підвищення рівня ґрунтових вод тощо), які спричиняють руйнування, загрозу руйнування і пошкодження інженерних споруд та мереж, будівель, угідь, а також пожежі в природних екосистемах, інфекційні захворювання і отруєння людей, інфекційні захворювання сільськогосподарських тварин, ураження сільськогосподарських рослин хворобами і шкідниками [5, с. 14-15].

Стан довкілля визначає рівень екологічного ризику, тобто ймовірність несприятливих для життєдіяльності суспільства (в тому числі здоров'я населення) наслідків антропогенних і техногенних змін. У випадках частково допустимого та повністю недопустимого (порівняно з соціально-економічними вигодами) екологічного ризику пропонується вживати заходи з його стабілізації, покликані екологізувати виробництво та оптимізувати природокористування, компенсувати нанесені збитки, зміцнити здоров'я мешканців потерпілого регіону [6, с. 81-82]. Шкоду, завдану здоров'ю, розглядають як джерело прямих втрат від забруднення довкілля, що доповнюються непрямими (збільшенням витрат і втратою доходів у результаті забруднення, видатками на відновлення здоров'я постраждалих від аварій тощо) [7, с. 64].

До найбільш активних забруднювачів довкілля та виробників значного обсягу небезпечних для здоров'я відходів належать підприємства паливно-енергетичного комплексу (в тому числі атомної енергетики), чорної і кольорової металургії, гірничодобувної, хімічної й нафтохімічної промисловості, будівельного комплексу, АПК, комунального господарства, а також пересувні засоби, передусім, автотранспорт. Потенційно екологічно небезпечні підприємства (їх частка в структурі промисловості України складає майже третину і перевищує аналогічні показники розвинутих держав) насамперед концентруються на території Донбасу, Дніпропетровської області, Запорізького, Харківського, Київського, Львівського промвузлів та промвузлів у обласних центрах Південного регіону [8, с. 43]; загалом екологічно небезпечна (внаслідок використання ресурсомістких технологій та застарілості основних засобів) важка промисловість виробляє 61% ВВП України проти 34% – у ЄС [9, с. 38].

“Внесок” АПК у забруднення довкілля та погіршення якості природних ресурсів нині становить 35-40% (у тому числі земельних ресурсів – понад 50%, поверхневих водойм – 45-55%), формуючись у результаті надмірного використання агрохімікатів (пестицидне навантаження на ґрунти в 6 разів перевищує світовий показник та дорівнює в середньому 3 кг на 1 га, в Закарпатті складаючи 8,7, у Криму – 12,7 кг; частка сільгоспугідь, забруднених залишками хімічних засобів захисту рослин, досягла третини їх сукупної площі), техніко-технологічної відсталості підприємств рослинництва (рівень розораності земельних угідь є екологічно небезпечним та економічно недоцільним, у 2002 р. склавши 54% проти 20-40% у розвинутих країнах), тваринництва, харчової і переробної промисловості [10, с. 12-14; 11, с. 35]. З урахуванням шкідливості для здоров'я забруднених продуктів харчування (згідно досліджень, практично всі вони містять небезпечні речовини, рівень яких перевершує санітарно-гігієнічні нормативи, що зумовлює не менш ніж половину випадків захворюваності, інвалідності й смертності), АПК спричиняє більше половини всіх збитків від забруднення довкілля, які складають понад 12 млрд. дол. на рік [12, с. 77-78].

Практично не вирішуються проблеми утилізації промислових і побутових відходів (лише 10-15% їх щорічного обсягу використовується як вторинний ресурс [11, с. 36]), дедалі актуалізується нагальність широкомасштабної модернізації техніко-технологічних характеристик комунальних інженерних мереж та діяльності з санітарної очистки міської і сільської забудови, які відіграють провідну роль у підтриманні санітарно-гігієнічної безпеки середовища життєдіяльності населення та суттєво впливають на якість довкілля. Підвищення обсягів залучення в господарський обіг та рівнів забруднення водних ресурсів поряд з незадовільним станом водогінних і водоочисних мереж ускладнює постачання якісної питної води, зокрема, в тих регіонах, де практично безальтернативним джерелом питної води є р. Дніпро. Невідповідність питної води не надто жорстким санітарно-гігієнічним стандартам негативно позначається на стані здоров'я та тривалості життя населення. Виявлена тісна кореляційна залежність між наявністю в ній нітратів і металів (миш'яку, нікелю, свинцю, кадмію, міді) та рівнем і темпами поширення захворюваності, особливо дитячої, на хвороби крові і кровотворних органів, органів травлення, новоутворення, хвороби сечостатевої і нервової систем, системи кровообігу [13, с. 66-67].

Агресивні чинники компонентів навколишнього природного та антропогенного середовища (кліматичних і погодних умов, рельєфу, гідрографії, ґрунтів, рослинності, ландшафту, урбанізації, індустріалізації, концентрації виробництва, ущільнення транспортних мереж, сфери відтворення здоров'я) відіграють важливу роль у формуванні територіальних відмінностей захворюваності населення, визначаючи географічні вогнища окремих патологій. Передусім це інфекційні та паразитарні хвороби – туберкульоз, сибірська виразка, туляремія, лептоспіроз, правець, аскаридоз тощо [14, с. 147], а також респіраторні (в тому числі бронхіальна астма), онкологічні та деякі інші недуги. Водночас, зважаючи на доволі тривалий латентний період захворюваності, її сучасний рівень та територіальні відмінності відбивають минулу якість середовища життєдіяльності населення, тоді як сучасний стан довкілля і сфери відтворення здоров'я визначають найсуттєвіші показники здоров'я наступних поколінь та молодших вікових категорій трудових ресурсів. У першу чергу, це стосується 80% випадків онкологічної захворюваності (середній латентний період розвитку пухлин 15-20 років), внаслідок чого найвищі її рівні спостерігаються в південних і східних областях України, де пріоритетний розвиток отримали канцерогенні виробництва металургійної та вугільної промисловості, енергетичного комплексу [15, с. 137; 11, с. 40]. Різне погіршення екологічної ситуації внаслідок катастрофи на ЧАЕС суттєво прискорило темпи зростання захворюваності постраждалого населення та мешканців регіонів, які продовжують зазнавати несприятливого впливу малих доз іонізуючої радіації.

Негативні тенденції розвитку вітчизняної економіки в період становлення ринкових відносин, недоліки нормативно-правового регулювання, відсутність ефективних організаційних та фінансових механізмів природоохоронної діяльності підтвердили

взаємозв'язок між якістю державної політики щодо захисту довкілля, екологізацією способу життя суспільства та рівнем економічного розвитку країни. Складність акумуляції повноцінного ресурсного забезпечення природоохоронної діяльності та сфери відтворення здоров'я, спрямованість на конкретизацію фінансової відповідальності держави актуалізують важливість програмного підходу до комплексного вирішення пріоритетних проблем. Міжгалузєва програма "Здоров'я нації" на 2002-2011 рр. включає широкий спектр адаптованих до регіональної специфіки заходів щодо поліпшення якості питної води, модернізації та контролю систем водопостачання, вирішення проблем промислових і побутових відходів, боротьби із забрудненням земель, становлення розгалуженої індустрії здоров'я та активного відпочинку, профілактики і реабілітації професійних захворювань, підвищення ефективності оздоровлення і реабілітації постраждалих від техногенних аварій.

Поліпшення стану довкілля (як підгрунтя та вагомого фактору визначення пріоритетних напрямів розвитку сфери відтворення здоров'я населення України) вимагає реалізації загальнодержавної стратегії формування екологоорієнтованого містобудівного середовища та оптимізації рекреаційної діяльності. Першочергові заходи з удосконалення комунального господарства, яке визначає особливості територіальної організації, рівень екологічної безпеки та комфортності життєдіяльності в системі розселення, включають:

- модернізацію та реконструкцію інженерних мереж фізично застарілої житлової і громадської забудови, розвиток каналізації в районах малоповерхової і садибної забудови;
- забезпечення достатнього обсягу водопостачання та належної якості питної води завдяки розвитку водогінних мереж, прискоренню темпів та розширенню масштабів реконструкції очисних споруд, збільшенню у водогоні частки артезіанської води, вдосконаленню нормативів якості питної води, впровадженню сучасних технологій її очищення і контролю, обладнанню житлової і громадської забудови системами доочистки питної водогінної води;
- підвищення надійності каналізаційних мереж, мінімізацію аварійних викидів з каналізаційних колекторів шляхом оптимізації техніко-технологічних характеристик їх функціонування і прокладання, формування системи нормативної доочистки стоків перед скиданням у водні об'єкти;
- вирішення проблем санітарної очистки поселень за рахунок модернізації техніко-технологічної бази збирання, вивозу, складування та утилізації побутових і промислових відходів (зокрема, за допомогою біотехнологій), поширення практики роздільного збирання їх цінних компонентів, вдосконалення територіальної організації, реконструкції та підвищення екологічної безпеки сміттєпереробних заводів, сортувальних станцій та полігонів твердих відходів;
- екологізацію тепlopостачання на засадах реконструкції і заміни застарілих джерел тепловиробництва, застосування сучасних технологій прокладки відповідних інженерних мереж та енергозберігаючих матеріалів для зведення житлових і громадських будівель, впровадження відновлюваних джерел і нетрадиційних систем енерго- та тепlopостачання;
- скорочення питомого водо-, енерго- і теплоспоживання та не облікованих витрат відповідних ресурсів за рахунок раціоналізації процесів надання комунальних послуг (передусім подальшого оснащення житлової і громадської забудови лічильниками водогінної води, газу та електроенергії).

Важливою характеристикою екологічної ситуації є ефективність охорони і використання природних рекреаційних ресурсів. Необхідність повноцінного розвитку рекреаційного комплексу зумовлюється не лише його пріоритетністю з точки зору покращення якості життєдіяльності та високої економічної ефективності комплексного

підходу до охорони здоров'я населення², але й роллю в реструктуризації господарського комплексу, становленні ринкових відносин, поживленні підприємництва, зміцненні доходної бази бюджетів усіх рівнів, підвищенні інвестиційної привабливості та поглибленні зовнішньоекономічних зв'язків України, що в свою чергу посилює розуміння суспільством і владними структурами значущості природоохоронної діяльності та сприяє створенню її належного фінансового забезпечення. До основних чинників, які визначають збалансованість і сталість розвитку, а також конкурентоспроможність вітчизняного рекреаційного комплексу, окремих рекреаційних зон і курортів належать якості природного та історико-культурного потенціалу оздоровлення і відпочинку (в тому числі комфортність кліматичних і погодних умов, природно-ресурсне і ландшафтне різноманіття, екологічна та санітарно-епідеміологічна ситуація); асортимент та якісно-цінові характеристики санаторно-курортних, туристсько-екскурсійних і супутніх послуг; транспортна доступність рекреаційної інфраструктури; сезонна організація рекреаційної діяльності (насамперед можливість та ефективність діяльності з цілолітнього оздоровлення й відпочинку); організація процедур реалізації рекреаційних і супутніх послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках (рівень розвитку маркетингової діяльності відповідних суб'єктів господарювання та владних структур, особливості процедур перетину державного кордону України); криміногенна ситуація.

Зважаючи на вигідне географічне положення на перетині розгалужених транспортно-комунікаційних мереж Європи та світу, багаті, а в окремих регіонах унікальні за комбінацією природні та історико-культурні ресурси, досить розвинену мережу об'єктів оздоровлення й відпочинку та прийому приїжджих, перспективи широкого розвитку в Україні має як традиційна рекреаційна активність – санаторно-курортне оздоровлення, зимові види активного відпочинку та туризм у гірських районах, туризм культурно-пізнавальний, екскурсійна діяльність, так і новітні або занепалі її види, зокрема, туризм культово-релігійний і спортивний, короткостроковий відпочинок у приміських зонах (відпочинок "вихідного дня"), сільський "зелений" та екологічний туризм. Виходячи з широкого спектру проблем та цілей розвитку рекреаційного комплексу в реаліях ринкового господарювання, держава повинна, зокрема, забезпечити активізацію діяльності щодо:

- формування стратегії розвитку рекреаційних і курортних зон на засадах комплексного і раціонального використання курортно-рекреаційних і туристичних можливостей країни (в тому числі спеціалізованих рекреаційних зон та туристичних маршрутів уздовж або поблизу міжнародних транспортних коридорів), оновлення та розбудови їх матеріально-технічної бази [17, с. 38-39], підвищення якості та доступності ресурсів і послуг, що сприяють фізичному розвитку, збереженню і зміцненню здоров'я населення;
- стандартизації рекреаційних послуг та послуг у супутніх видах економічної діяльності, міжвідомчого узгодження комплексу норм і нормативів, які регламентують функціонування рекреаційного комплексу і супутніх ланок, подальшого вдосконалення механізмів контролю за дотриманням стандартів надання санаторно-курортних і туристсько-екскурсійних послуг та вимог екологічного законодавства;
- реалізації довгострокових програм охорони та зниження техногенного тиску на рекреаційні ресурси, збереження, відновлення і підвищення біологічної стійкості природних екосистем, озеленення, охорони природно-заповідного фонду³, а також зі збереження та поліпшення середовища життєдіяльності в значущих рекреаційних зонах,

² Економічний ефект від курортного оздоровлення 1 особи досягає майже 100 дол. США в рік [16, с. 4].

³ Підтримання екологічної безпеки, в тому числі завдяки збереженню біологічної й ландшафтної різноманітності та розвитку природно-заповідної справи, належить до пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України на коротко- і довгострокову перспективу [18, с. 33]. За розрахунками, раціональне природокористування вимагає відведення під ліси приблизно 17% території України, під землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення – 10% [19, с. 25].

- туристсько-екскурсійних центрах й інших регіонах інтенсивного рекреаційного природокористування;
- інноваційного оновлення техніко-технологічної бази оздоровлення й відпочинку, а також мережі супутніх об'єктів і споруд на засадах цільового бюджетного та позабюджетного інвестування, використання норм прискореної амортизації та звільнення від оподаткування частини прибутку рекреаційних підприємств, які покращують матеріально-технічну базу розміщення, відпочинку та оздоровлення рекреантів (як передумови пом'якшення антропогенного навантаження на природні екосистеми, поліпшення еколого-санітарного стану рекреаційних зон і курортів);
 - цільового залучення ресурсів господарюючих суб'єктів рекреаційного комплексу та екобезпечних виробництв на виконання регіональних програм зі збереження природних рекреаційних ресурсів, поліпшення екологічної ситуації та підтримання екобезпеки;
 - розробки цілісної маркетингової стратегії просування українського туризму на зовнішній ринок [17, с. 39], формування комп'ютерного банку даних щодо асортименту і вартості рекреаційних і супутніх видів послуг, туристсько-екскурсійних маршрутів та пунктів сервісу, природного та історико-культурного рекреаційного потенціалу, видання відповідної рекламно-інформаційної та картографічної продукції;
 - моніторингу стану, процесів збереження та соціально-економічної ефективності використання природних рекреаційних ресурсів, кількісних і якісних показників функціонування підприємств та закладів оздоровлення і відпочинку.

Районування території України за інтегральною оцінкою потенціалу природної утилізації виробничих і побутових продуктів життєдіяльності (як підгрунття визначення перспектив розвитку окремих видів господарської діяльності та допустимих рівнів техногенного навантаження) висвітлює обмеженість асиміляційних можливостей ландшафтів у південних рекреаційних регіонах – Криму, Миколаївській, Херсонській та Одеській областях, помірну здатність до самоочищення природних комплексів Київщини, Львівщини та Чернігівщини, а також задовільну інтенсивність цих процесів в Івано-Франківській, Закарпатській, Вінницькій, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській та Чернівецькій областях [20, с. 72] (перелічені регіони двох останніх груп володіють значним потенціалом для широкого розвитку санаторно-курортної і туристсько-екскурсійної інфраструктури).

Велике значення для розкриття природно-ресурсного потенціалу недостатньо освоєних рекреаційних зон (зокрема, гірських) має транскордонне співробітництво, ефективним механізмом якого є єврорегіони, що формуються на прикордонних територіях з вигідним географічним положенням на перетині важливих транс'європейських магістралей, маючи, зокрема, на меті поліпшення туристичної інфраструктури та розвиток окремих видів туризму (сільського “зеленого”, гірського, водного тощо), вдосконалення середовища життєдіяльності на селі, охорону довкілля і природних комплексів, відновлення, збереження та раціональне використання природних ресурсів і ландшафтів [21, с. 69-72, 74, 79, 81; 22, с. 72].

Політика всебічного сприяння розвитку рекреаційного комплексу забезпечить розширення доходної бази державного і місцевих бюджетів, створення достатнього резерву ресурсів, призначених для ефективної природоохоронної діяльності, подальшу оптимізацію механізмів використання природного рекреаційного потенціалу, поліпшення еколого-економічних результатів функціонування супутніх галузей (в тому числі транспорту, комунального господарства, будівництва, агропромислового виробництва).

Література:

1. Морозова Г.Ф. Здоровье человека в свете экологии // Социологические исследования. – 1994. – № 11. – С. 3-15.
2. Экономический механизм федеративных отношений // Общество и экономика. – 1995. – № 2. – С. 50-65.

3. Гриценко Н.Н. Социальное государство (социально-экономический аспект) // Общество и экономика. – 1996. – № 8. – С. 3-13.
4. Зіновчук Н.В. Методологічні аспекти взаємозв'язку і розвитку економічних, екологічних і соціальних систем // Економіка АПК. – 2000. – № 7. – С. 27-34.
5. Степаненко А.В. Ідентифікація потенційних і реальних джерел небезпек у природі, техніці і суспільстві // Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України. – К.: Ніка-Центр, 2001. – С. 14-15.
6. Барановський В. Територіальна модель дослідження сталого екологічного розвитку України // Економіка України. – 1998. – № 8. – С. 76-82.
7. Гладченко С. Екологічне страхування – веління часу. Використання методики страхового тарифу // Економіст. – 2000. – № 12. – С. 64-66.
8. Шангіна Н. Створення регіональної ринкової інфраструктури // Економіка України. – 2000. – № 11. – С. 43-46.
9. Хлобистов Є. Екологічна безпека і засади визначення ризику техногенних катастроф // Економіка України. – 2000. – № 6. – С. 38-46.
10. Волошин В., Трегобчук В. Концептуальні засади сталого розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – № 1. – С. 7-22.
11. Нагорна А. Права людини та стан здоров'я в Україні // Розбудова держави. – 2000. – № 1-6. – С. 34-46.
12. Царенко О.М., Тархов П.В. Поліпшення демографічної ситуації на селі // Економіка АПК. – 2000. – № 12. – С. 77-79.
13. Бирюкова Н.А., Усольцева З.В. Экология – один из факторов заболеваемости и смертности населения Челябинской области // Вопросы статистики. – 2001. – № 1. – С. 66-68.
14. Відоменко О.І. Прогнозування епідеміологічної та епізоотичної безпеки // Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України. – К.: Ніка-Центр, 2001. – С. 147.
15. Сердюк А.М. Демографія та екологія в Україні: взаємозв'язок, ризик, прогноз // Демографічна ситуація в Україні. – К.: МОЗ України, 1993. – Ч. 2. – С. 136-138.
16. Экспертное заключение о целесообразности принятия и введения в действие Закона Украины "О курортах". – К.: ИПРЭИ, 1999. – 64 с.
17. Програма діяльності Кабінету Міністрів України “Відкритість, дієвість, результативність” // Економіст. – 2003. – № 4. – С. 35-47.
18. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки // Економіст. – 2002. – № 5. – С. 20-33.
19. Добряк Д.С., Канааш О.П., Розумний І.А. Класифікація та екологобезпечне використання сільськогосподарських земель. – К.: Ін-т землеустрою УААН, 2001. – 220 с.
20. Бадрак О. Еколого-економічна ефективність природного відтворення техногенно порушених ландшафтів // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 71-76.
21. Долішній М., Демченко В., Мікула Н. Концептуальні підходи до створення польсько-українського єврорегіону “Сян” на основі узагальнення досвіду єврорегіонів на західному кордоні Польщі // Регіональна економіка. – 2003. – № 1. – С. 69-82.
22. Онисько Н.П. Роль туризму в комплексно-пропорційному та стійкому розвитку Карпатського регіону України // Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України. – К.: Ніка-Центр, 2001. – С. 72-73.

Summary:

Bogush L.G. AN ECOLOGICAL SITUATION ENRICHING AS A FACTOR IN DEVELOPMENT AND TERRITORIAL ORGANIZATION'S OPTIMIZATION OF THE POPULATION'S HEALTH REPRODUCTION SPHERE OF UKRAINE.

In the article the reciprocal relationship between an environment's state and social activity on the population's health reproduction is investigated. The ecological situation is esteemed as the influential factor on forming of the population's health performances, and consequently – on definition of priority directions of Ukrainian social and economical development's strategy on a long-term outlook. The routes of connatural resources usage optimization, an environment's state enriching and an ecological safety's level rise with the help of optimization of operational dodges and territorial organization of a municipal services and recreational complex as components of the population's health reproduction sphere are studied.

УДК 911:337.7(477)

Альтгайм ЛЮБОВ

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розселення населення – це його територіальна організація. Вона включає як розміщення населення, так і всю сукупність внутрішніх і зовнішніх зв'язків, властиві для розселення. Розселення населення залежить від природних (у тому числі природно-ресурсних), історичних, етно-конфесійних, соціально-економічних чинників. Їх рахунку дія у кінцевому рахунку створює екологічне середовище проживання людини – середовище, у якому відбувається процес розселення людей.

Екологічне середовище, у широкому розумінні, містить у собі природно-екологічні, історико-екологічні, етнологічні, соціально-екологічні, економіко-екологічні складові.

У сучасних умовах екологічне середовище взаємодіє не просто з окремими населеними пунктами, їх сукупністю чи мережею, а із системами розселення. Перехід від сукупності до мережі населених пунктів, а потім і до систем розселення відбувається частіше еволюційним, але нерідко і революційним шляхом. При цьому відбувається процес сполучення сукупності населених пунктів інфраструктурою.

Системи розселення мають свою таксономію. Можуть бути системи локальні, внутріобласні районні, внутріобласні міжрайонні (окружні), обласні (крайові), районні міжобласні, республіканські, загальнодержавні. У результаті процесів інтернаціоналізації господарства формуються і міждержавні системи розселення (у першу чергу усередині інтеграційних угруповань).

Системи розселення розрізняються не тільки за таксономічним рівнем, але і за типом, що являє собою функцію трьох груп показників, зв'язаних із природними умовами території, її господарськими особливостями і самим населенням. Аналіз показників, що входять у ці групи, дозволяє виявити типи систем розселення.

Кожен тип систем розселення, як це впливає з переліку груп показників, що його характеризують, відрізняється специфічною взаємодією природи, населення і господарства, а отже, і специфікою екологічного середовища. Тому можна в загальному говорити про типи екологічного середовища, адекватних типам систем розселення.

Екологічне середовище і його тип дуже залежать не тільки від типу системи розселення, але і від її ієрархічного рівня. При зниженні цього рівня екологічне середовище ніби звужується, стає усе більш гомогенним, однорідним і більш доступним для вивчення і впливу на нього. Екологічне середовище в системах розселення високих ієрархічних рівнів гетерогенне і фактично складається зі складної сукупності дуже різномірних екологічних елементів, що, звичайно, утруднює його вивчення і вплив на нього з метою оптимізації.

Для вивчення екологічних типів систем розселення Хмельницької області можна скористатися цією “формулою розселення”, що дозволяє виявити і проаналізувати тип систем розселення, а тим самим і його екологічні особливості.